

ОБРАЗ УКРАЇНЦІВ У КІНОМИСТЕЦТВІ ХХІ СТОЛІТТЯ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті аналізується особливості розвитку пропаганди в умовах українсько-російської війни. Деталізуються передумови виникнення певних образів українців та їх порівняння з російським народом.

Ключові слова: кіно, кіномистецтво, пропаганда, образ українців, стереотип.

The article analyzes the peculiarities of the development of propaganda in the conditions of the Ukrainian-Russian war. The prerequisites for the emergence of certain images of Ukrainians and their comparison with the Russian people are detailed.

Key words: cinema, film art, propaganda, image of Ukrainians, stereotype.

Постановка проблеми. Життя сучасного суспільства важко уявити без таких цивілізаційних надбань як Інтернет, радіо, телебачення тощо. Важливим у цій кагорті нововведень є кінематограф із своєю неповторною атрибутикою та специфікою. Водночас 2022 рік який приніс біль та руйнування заставив поглянути на прості речі під іншим кутом. Так, кіномистецтво стало вмільним інструментом в руках пропагандистів які намагаються протиставити українців росіянину, показавши його перевагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому просторі склалась суперечлива ситуація, коли кіномистецтво розглядають як мистецтво і як засіб впливу на свідомість особистості. Так, інтерес викликають наукові доробки істориків і теоретиків кінематографу М. Бетца, Б. Вілінськи, А. Базена, А. Ковача, Р. Склар, Д. Бордвелла, Ю.Фохт-Бабушкіна. В цих працях деталізовано історіографію різноманітних напрямів кінематографу, а також розглянуті певні концепції та пояснення чинників їхньої появи і розвитку. А з іншого боку ґрунтовні дослідження стосуються використання кіномистецтва як засобу маніпуляції. Так, серед ґрунтовних досліджень виділяють праці С. Кара-Мурзи „Маніпуляція свідомістю”, Г. Шиллера зі схожою назвою „Маніпулятори свідомістю”, І. Задоріна „ЗМІ і масова політична свідомість”. До цієї проблематики також звертались Ролан Барт, Жан Бодрійяр та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) В статті на основі детального аналізу періодичних видань та наукових публікацій виокремити етапи та виділити особливості видозміни образів українців в кіно мистецькому продукті.

Виклад основного матеріалу. Кіно, на думку фахівців є одним з молодих та прогресивних видів мистецтва, «твори якого створюються за

допомогою кінознімання реальних, спеціальноінсценованих, або відтворених засобами анімації подій» [1].

З технічної точки зору, « у кіномистецтві поєднуються естетичні властивості театру, літератури, образотворчого мистецтва та музики на основі властивих лише йому виражальних засобів, головне з яких фотографічна природа кіно зображення та монтаж» [1].

На думку Лариси Брюховецької, кіно «варто осмислювати під різним кутом зору: як феномен мистецький, психологічний, соціальний, комунікативний. Його можна розглядати і як явище, довкола якого обертаються інтереси вчених, винахідників-техніків, ділків, бізнесменів, митців. Інтерпретатори по черзі або одночасно змагаються за кіно, з одного боку обожнюючи його як мистецтво з необмеженими можливостями, з другого — зневажаючи за те, що воно повинне задовольняти невибагливі запити» [2]. Тобто, це мистецтво перетворюється в кіногалузь, кіноіндустрію, яка вимагає великих затрат, і від того намагаючись прилаштуватись до потреб замовника стає своєрідною зброєю в руках пропагандиста.

На думку Леся Белого, «термін «пропаганда» має латинське походження. І буквально означає «щось, що підлягає поширенню». Цей термін виник у Ватикані, у 1622 р., коли Апостольська столиця почала активно протидіяти реформації та утворила Конгрегацію поширення віри, яку часто просто називали пропагандою. Тобто метою цього органу було поширення правильного, з точки зору Ватикану, віровчення, переконування іновірців та відщепенців. У подальшому, наприкінці XVIII ст. термін почали вживати у нецерковному значенні. І вже на середину XIX ст. він почав набувати негативних рис, коли міцно вкоренився в політичній сфері. Барбара Дігс-Браун пов'язує це з Французькою революцією. А з XX ст. та появою диктатур термін пропаганда став ще більш негативним» [3].

Сьогодні коли йде повномасштабна війна на території України, пропагандисти все частіше і частіше використовують мистецтво як зброю проти мирного населення країни, переписуючи історію, сіючи в думках людей наратив який потрібен існуючій владі. І саме кінематограф стає одним з механізмів перетворення дійсності, маніпулюванням свідомості, формуванню стереотипів як серед населення країни агресора, так і серед українців і світовою спільнотою.

Початок кіномистецької пропаганди в нашій державі стартував з 30 тих років XX ст.. коли почали інтенсивно знімати патріотичні фільми в СРСР. Тим самим створювати образи для наслідування та патріотичного виховання. Наприклад, образи В. Чапаєва, П. Карчагіна або такі історичні персоналії як Олександр Невський.

В той же час, на думку науковців, кінематограф інтенсивно використовувався у пропагандистській машині нацистської Німеччини. Так, «кінематограф використовувався у поширенні ідей расового антисемітизму, гаданої першості німецького війська та злісно природи ворогів, визначених

нацистською ідеологією. Нацистські фільми зображали євреїв нелюдами, що проникають в арійське середовище. Наприклад, «Вічний жид» (1940) режисер Фріц Гіпплер» [4].

Дещо подібне відбувалось і в радянському суспільстві по відношенню до різних народів, а особливо українців. Так, за радянський період в кінострічках образ українця змальовувався, як товстий, дурнуватий простак із смішним прізвиськом, абсолютно аполітичний любитель вареників без характеру та власних поглядів (В степах України 1952 р.), або грабіжники, насильники, п'яниці та крадії – отаман Гриціан Таврічеський та його ад'ютант (Свадьба в малинівці 1967 р.).

Після розпаду СРСР тенденція робити з українців дурнуватих, боягузливих, жадних людей збереглась. При цьому додалось твердження, що українці це молодший брат, сусід росії. Наприклад, «Брат -2», «Кандагар», «Дев'ята рота». В історичних фільмах перетворювалась наша історія «Тарас Бульба», «Біла гвардія» тощо.

Після 2014 рок пропагандистські наративи змінились, і тепер українців зображали як бандитами, яких покриває влада, при цьому головний «бандерівець» – ніхто інший, як один із активних учасників УНА-УНСО Сашко Білий. Водночас, усім бандитам протистоїть російський офіцер. Данні наративи простежуються у фільмах «Военный корреспондент» (2014 рік), «Крым»(2017) та «Донбасс. Украина» (2019).

Нових образів набули фільми, що вийшли у 2021 – 2022 роках, де проводиться аналогія між українцями та нацистами. Це можливо побачити у фільмах: «Ополченочка», «Сонцепек», «Кримський мост»та інші.

Отже, можемо зазначити, що україно-російська війна відбувається не лише на полі бою, а й за допомогою різних засобів мистецтва, серед яких виділяється і кінематограф.

Висновки. Тож, можемо зазначити, що кіно, кінематограф — це значно більше, ніж просто розвага на один вечір. Як і будь-який вид мистецтва, кінематограф здатен просувати певні ідеї та впливати на світобачення людей. «Особливо якщо самі ж автори є не так митцями, як пропагандистами. За допомогою кіно вони можуть навішувати ярлики, просувати імперські та шовіністичні наративи, а також розпалювати ненависть та нетерпимість» [5]. Важливим протиставленням в цих умовах є створення вітчизняного високоякісного продукту, який би конкурував на сучасному мистецькому ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вільна енциклопедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Брюховецька Л.І. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Логос, 2011. 391 с.
3. Пропаганда: історія питань. <https://uchoose.info/propaganda-istoriya-pytannya/>
4. Енциклопедія голокосту <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/nazi-propaganda>

5. Повнометражні снаряди війни: як Росія використовує кінематограф у пропаганді. <https://suspilne.media/266695-povnometrazni-snaradi-vijni-ak-rosia-vikoristovue-kinematograf-u-propagandi/>

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент Форостян А.Ф.